

การศึกษาการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546

The Study of the Fair Treatment to Witnesses According to Witness
Protection Act, B.E. 2546

พนิดา สมบูรณ์¹ และตะวัน เดชภีรัตน์มงคล²

Punnida Somboon and Tawan Detpiratmongkol

Received: February 06, 2021

Revised: May 16, 2021

Accepted: May 21, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 2) ศึกษาการปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย และ 3) เสนอแนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดมาตรการการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน 2) อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่มีความเหมาะสมเพื่อคุ้มครองพยานในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายรองรับการคุ้มครองพยานไว้ชัดเจนโดยกำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อัยการสูงสุดเป็นผู้มีอำนาจออกระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติต่อพยาน ทั้งการใช้มาตรการในการจัดย้ายที่อยู่ และจัดให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองเมื่อเห็นว่าพยานและครอบครัวอาจได้รับอันตราย ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรง แต่อาศัยกฎหมายตำรวจกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อพยานเป็นการเฉพาะ ขณะที่ประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน 3) เสนอให้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ.

¹⁻² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding author, e-mail: punnida_toto@hotmail.com, Tel. 089-7616669

คำสำคัญ: การปฏิบัติที่เหมาะสม, การคุ้มครอง, พยานในคดีอาญา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the concept of witness protection under Witness Protection in Criminal Case Act B.E. 2546; 2) to study the legal practice and comparison of the legal practice, protection of witness in criminal cases under international agreements, international law and Thai law; and 3) to propose guidelines for establishing a central standard on the proper treatment to witnesses to agencies whose mission was to protect witnesses. It could be applied in the same direction. This was a qualitative research, a document research. The results of the research revealed that 1) the concept of witness protection under the Witness Protection in Criminal Cases Act B.E. 2546 was an important basis for determining proper treatment measures to witnesses; 2) United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (2000) required states parties to take appropriate measures to effectively protect witnesses in criminal cases being consistent with the United States having well-defined witness protection laws belonging to criminal procedural law. The attorney-general should have the power to issue regulations relating to the treatment of witnesses, both the use of measures in relocation and providing officers for protection when it appeared that witnesses and their families may be harmed. Though, the Federal Republic of Germany had no specific law directly related to witness protection, but relying on the police law, officers must treat witnesses in particular as Thailand had no clear legal provisions and guidelines; 3) proposed the issuance of the Ministry of Justice Regulation on Proper Treatment of Witnesses in Criminal Cases B.E.

Keywords: Proper Treatment, Protection, Witnesses in Criminal Cases

บทนำ

พยานบุคคลในคดีอาญานับว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี เนื่องจากเป็นพยานที่สามารถยืนยันความผิดของผู้กระทำความผิดได้มากที่สุด โดยเฉพาะประจักษ์พยาน ซึ่งเป็นพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ และเป็นพยานที่น่าเชื่อถือมากที่สุด แต่การดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่ พยานบุคคลมักไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเกรงกลัวต่ออิทธิพลที่จะมีต่อความปลอดภัย เช่น การถูกข่มขู่ คุกคาม เป็นต้น จึงเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้อง

กำหนดมาตรการในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป มาตรา 244 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคล ซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่บุคคลที่เข้ามาเป็นพยานในคดีอาญา สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป จึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น โดยเจตนารมณ์ของกฎหมาย ประสงค์ให้มีการบูรณาการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต้องไปออกกฎ ระเบียบภายในหน่วยงานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เพื่อรองรับการดำเนินการคุ้มครองพยานตามกฎหมายฉบับนี้

เมื่อพิจารณากฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพบว่า สหรัฐอเมริกามีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวน สอบสวน ซึ่งมีการจัดทำ คำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเหยื่อ และพยาน ตั้งแต่ชั้นสืบสวนสอบสวนไปจนถึงชั้นการบังคับคดีตามคำพิพากษา โดยกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ต่อพยานไว้ชัดเจน ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรง จึงอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายตำรวจที่ได้กำหนดหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ดำเนินการคุ้มครองพยานไว้ และอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้าน อาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ได้กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่มีความเหมาะสมเพื่อคุ้มครองพยานในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประเทศไทยมีกฎหมาย เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่ ก็มุ่งหมายคุ้มครองเฉพาะตัวบุคคลผู้มาเป็นพยานเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการ ปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้โดยตรง มีเพียงบทบัญญัติตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ว่า ให้เป็นบทบาทของสำนักงานคุ้มครองพยานที่ จะต้องมียोजनाหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยมุ่งเน้นเฉพาะการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ของพยานเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน จึงแตกต่างไปจากกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่มีการจัดทำ คำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 ใช้เป็นแนวทาง ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเหยื่อและพยาน และกฎหมาย ระหว่างประเทศยังกำหนดให้รัฐภาคีจะต้องบัญญัติกฎหมายภายในของตนให้สอดคล้องกับ อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 และ ใช้มาตรการคุ้มครองพยานที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันในการปฏิบัติต่อพยานนั้น ประเทศไทยใช้แนวทางตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาทั้งก่อนและหลังพยานเข้าสู่โครงการ

คุ้มครองพยานโดยกำหนดเรื่องการให้เกียรติแก่พยาน การใช้วาจาสุภาพ และปฏิบัติต่อพยานอย่างมี อัยยาศัยไมตรี การไม่เลือกปฏิบัติต่อพยานโดยไม่เป็นธรรม การคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีใน ท้องถิ่นและการคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ (วีระพงษ์ บุญโญ ภาส และคณะ, 2551) แต่อย่างไรก็ตาม ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงาน คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ไม่ได้กำหนดถึงการปฏิบัติต่อพยานเป็นอย่างไร สำคัญ ไม่ปรากฏชัดเจน

ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและ พยานบุคคลได้รับการรับรองและคุ้มครองตามบทบัญญัติของกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึง การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และนำข้อมูลที่ได้ จากการศึกษามากำหนดเป็นแนวทางหรือใช้เป็นมาตรฐานกลางให้กับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับ การคุ้มครองพยานเพื่อให้พยานเกิดความเชื่อมั่น ถ้าเข้ามาให้ความร่วมมือกับภาครัฐในฐานะพยาน ในคดีอาญา โดยพยานจะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครองความปลอดภัย ซึ่งจะ ส่งผลให้พยานมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพยาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิสูจน์ความจริงในคดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมาย การคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมาย ไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสารจากประมวลกฎหมาย หนังสือกฎหมาย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ วารสารทางวิชาการ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยทำการรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสม ต่อพยาน ตามต่างประเทศและกฎหมายไทย

สรุปผลการวิจัย

1. แนวความคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน มีจุดมุ่งหมายสุดท้าย คือ การหาหรือการทำให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีปรากฏขึ้นมาโดยใช้วิธีการค้นหาความจริงจากพยาน เพื่อสร้างประสิทธิภาพ ให้แก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อนำความเป็นธรรมกลับคืนสู่สังคม เนื่องจากการ

กระทำผิดอาญามักจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง และยังส่งผลกระทบต่อสังคมโดยอ้อม รัฐผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงต้องปราบปรามอาชญากรรมทั้งหลาย และนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ รัฐจึงต้องมีพยานสำคัญที่ได้อำนาจ เห็น ได้ยิน ได้ทราบเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงมาโดยตรง และได้มาให้การหรือให้ถ้อยคำในข้อเท็จจริงต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลในการดำเนินคดีอาญาเพื่อทำให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีปรากฏ ในอดีตที่ผ่านมาของประเทศไทย พยานที่มาให้การหรือเบิกความต่อศาลยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากรัฐเท่าที่ควรในการให้ความคุ้มครองพยาน ทั้งที่พยานมีความสำคัญในการพิสูจน์ความจริง การดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่ พยานบุคคลมักไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากเกรงกลัวต่ออิทธิพลที่จะมีต่อความปลอดภัยหรือกลัวว่าจะถูกผู้กระทำความผิดย้อนกลับมาทำร้าย พยานบุคคลจำนวนไม่น้อยจึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงการเป็นพยาน ไม่ประสงค์จะเข้ามาให้การหรือเป็นพยานในคดีอาญาอันส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม จากปัญหาในทางปฏิบัติที่ว่าจะมีมาตรการอย่างไรเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของพยานและบุคคลใกล้ชิดเพื่อให้พยานไม่เกิดความเกรงกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการให้การปรักปรำจำเลยในคดี ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ฉบับนี้ พบว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใด ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา และไม่มีข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติไว้เพื่อสนับสนุนภารกิจด้านนี้ รัฐจึงได้ให้ความสำคัญกับพยานในคดีอาญา โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป มาตรา 244 บัญญัติให้การรับรองสิทธิของพยานบุคคลให้ได้รับคุ้มครองใน 3 กรณี ได้แก่ 1) การคุ้มครองความปลอดภัย 2) การปฏิบัติที่เหมาะสม และ 3) การให้ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน โดยเน้นเรื่องความปลอดภัยของพยาน จึงเป็นผลผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งการประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมสอบสวนคดีพิเศษ เป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยตามการร้องขอจากพยานที่ถูกข่มขู่คุกคาม โดยหน่วยงานดังกล่าวได้แบ่งส่วนความรับผิดชอบจากลักษณะของคดีเป็นสำคัญ กล่าวคือ สำนักงานคุ้มครองพยานและสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะเป็นผู้รับผิดชอบคดีอาญาทั่วไป สำหรับพยานคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานในคดีพิเศษ ขณะที่หน่วยงานอื่นที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน จะรับผิดชอบในความคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเท่านั้น การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาให้มีความสอดคล้องกัน แต่กลับไม่มีหน่วยงานใดกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน หรือไม่มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการที่จะนำมาปฏิบัติต่อพยาน ซึ่งในระเบียบต่าง ๆ ของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน

ออกมาเพื่อบังคับใช้นั้น จะมีสาระในส่วนที่เกี่ยวกับพยานที่มีสิทธิขอรับการคุ้มครองความปลอดภัย ผู้มีอำนาจสั่งการคุ้มครองความปลอดภัย ระยะเวลาในการให้ความคุ้มครอง การจัดกำลังเจ้าหน้าที่ การยกเลิก และเหตุแห่งการยกเลิกการคุ้มครอง โดยหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ต่างออก กฎ ระเบียบ ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ในการปฏิบัติต่อพยานจะเป็นไปในลักษณะของการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่า จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้มาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานของเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครองความปลอดภัยแตกต่างกันไป

2. การปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย พบว่า อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดให้รัฐภาคีแต่ละรัฐให้ความสำคัญกับพยานบุคคล โดยให้มีการใช้มาตรการในการคุ้มครองพยานเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้าน ป้องกันองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ จึงประสงค์ให้รัฐภาคีบัญญัติกฎหมายหรือกำหนดมาตรการต่าง ๆ ทางบริหารในการคุ้มครองพยานตามวิถีทางของประเทศตน ส่วนสหรัฐอเมริกาจะมีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา โดยได้จัดทำคำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต่อเหยื่อและพยาน โดยกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ต่อพยาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งต่อนายจ้างของพยานทราบถึงความจำเป็นในการต้องขาดงานในช่วงที่พยานต้องมาให้ปากคำทั้งในชั้นพนักงานสอบสวน และชั้นศาล รวมถึงเจ้าหน้าที่ของพยาน หากการมาให้ปากคำหรือรูปคดีส่งผลให้พยานต้องชำระหนี้ล่าช้า จัดให้มีการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่พยาน ในเวลาที่พยานต้องมาให้ปากคำ จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานในขณะเดินทางมาให้ปากคำ จัดที่พักของพยานแยกต่างหากจากฝ่ายโจทก์ รายงานสถานะหรือความคืบหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรงในการคุ้มครองพยาน จึงอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายตำรวจ ที่ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานต้องปฏิบัติต่อพยาน เช่น ดูแลสภาพจิตใจของพยานและให้คำแนะนำในทางด้านพฤติกรรม จัดให้มีพนักงานตำรวจคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในระยะเวลาที่ยาวนาน โดยจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ จัดหาชื่อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ โดยจะอยู่ภายในหรือนอกประเทศก็ได้ และให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุนเลี้ยงชีพเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีอาชีพใหม่และสามารถเลี้ยงตนเองได้ สำหรับประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย และไม่มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน แต่มีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ของการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยานไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาทั้งก่อนและหลังพยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน โดยหน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและ

เสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติกระทรวงกลาโหม กรมการปกครอง กรมราชทัณฑ์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งกำหนดหลักการในเรื่องของการให้เกียรติแก่พยาน ใช้งานจากสภาพ และปฏิบัติต่อพยาน โดยมีอัยการไม่ตรี ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ กระบวนการคุ้มครองพยาน ดังที่ศึกษาเปรียบเทียบข้างต้น ล้วนมีที่มาแห่งจุดเริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมจากแนวคิดหลักตรวจสอบค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเน้นย้ำในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ จะต้องมีการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำ อันจะส่งผลต่อรูปคดีเป็นตัวบ่งชี้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังจะเห็นได้จากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ต่างกำหนดวิธีคุ้มครองพยานไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยต้องปฏิบัติต่อพยานในลักษณะการจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานขณะเดินทางมาให้ปากคำ การจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ การรายงานสถานะหรือความคืบหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน จัดหาซื้อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนเลี้ยงชีพจนกว่าพยานจะสามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้

3. แนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่าเพื่อให้พยานมีความเชื่อมั่นในการเข้ามาเป็นพยานเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการมาเป็นพยาน และยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการมาเป็นพยานในคดีอาญา ถึงแม้ว่ารูปแบบการปฏิบัติต่อพยานของต่างประเทศและประเทศไทยมีวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันแต่มีเป้าหมายเดียวกันคือความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล ที่การคุ้มครองพยานบุคคล จำต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองพยานคือ การมีอยู่ของพยานบุคคลและการทำให้คำพยานนั้นมีคุณค่าต่อการพิจารณาคดี ประเทศไทยถึงแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 บัญญัติให้การคุ้มครองพยานไว้ แต่ไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน แต่มีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ของการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยานไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ซึ่งยังไม่ชัดเจนในการนำมาใช้เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ทำให้การปฏิบัติต่อพยานแต่ละราย แตกต่างกันไปไปตามแต่ละหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน โดยแต่ละหน่วยงานต่างปฏิบัติหน้าที่ตามความเข้าใจของตน ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ผลคือ พยานในคดีอาญาไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในระเบียบอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานมีประสิทธิภาพ เป็นมาตรฐานสากลต่อไป ผู้วิจัยจึงเสนอให้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ. โดยกำหนดบททั่วไปว่าด้วยหลัก

พื้นฐานในการปฏิบัติต่อพยาน การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในกระบวนการยื่นคำร้องขอคุ้มครองความปลอดภัย และกระบวนการที่อยู่ระหว่างการคุ้มครองความปลอดภัย การติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า การดำเนินคดีอาญานั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักการตรวจสอบความจริง” ซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล มีหน้าที่ที่ตรวจสอบความจริงให้ปรากฏจึงต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องนั้น เพราะการดำเนินคดีอาญา เป็นการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง หากเกิดความผิดพลาดในกระบวนการใดหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม การเริ่มต้นคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรม จะเริ่มด้วยฝ่ายตำรวจซึ่งเป็นต้นทางแห่งกระบวนการยุติธรรม โดยพนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่สามารถทำได้ (คณิต ฌ นคร, 2560) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131, 138 กำหนดไว้ ถือว่าเป็นการสอดคล้องกับหลักในการดำเนินคดีอาญาเป็นการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ต้องหาในการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา กฎหมายแบ่งการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอน คือ การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงาน กับ การตรวจสอบความจริงชั้นศาล ซึ่งการตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานนั้น จะดำเนินการตรวจสอบความจริงในเรื่องที่เกิดขึ้นหรืออ้างหรือเชื่อได้ว่าเกิดขึ้น โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ (ธานี วรรักษ์, 2558) ซึ่งการตรวจสอบความจริงในขั้นนี้เป็นเนื้อหาสาระที่สำคัญของการสอบสวนพยานหลักฐานที่ต้องรวบรวมนั้น เป็นได้ทั้งพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายหรือเป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา หรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่ทำการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดมักจะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาว่า เหตุใดพนักงานสอบสวนไม่แสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาเพื่อเป็นการบรรเทาโทษ หรือเพื่อเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาของพนักงานอัยการที่จะต้องมีการพิจารณาสิ่งฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดี พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการด้วยเพราะว่าข้อเท็จจริงในส่วนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หรือจะเป็นประโยชน์ในการที่พนักงานอัยการจะได้แถลงต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล อีกทั้ง พนักงานอัยการอาจจะแถลงเพื่อประโยชน์แก่จำเลยได้ เพราะพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีในการค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหาและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาอันยังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาให้เขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้ดำเนินคดีมาตั้งแต่ต้น (คณิต ฌ นคร, 2558) ซึ่งเป็น

กระบวนการหนึ่งของแนวคิดหลักตรวจสอบค้นหาความจริงที่มุ่งเน้นให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านหน้าปฏิบัติต่อผู้ต้องหา พยาน ตามกระบวนการที่โปร่งใส และเป็นไปด้วยความกระตือรือร้น (Active) เพื่อให้มาซึ่งพยานหลักฐานที่มีความถูกต้องน่าเชื่อถือที่สุด ซึ่งการคุ้มครองพยานย่อมเป็นหนึ่งในกระบวนการดังกล่าวเช่นกัน

2. การปฏิบัติทางกฎหมายและการเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย พบว่า แนวทางการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ให้ความสำคัญกับพยานบุคคลซึ่งมีความสำคัญในการพิสูจน์ตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้น จึงมีผลผูกพันอันเป็นพันธกรณีที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตาม ต้องตรากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าว และเมื่อนำหลักดังกล่าวมาใช้พิจารณาเทียบเคียง พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลของ Thomas Hobbes ซึ่งกล่าวถึงความต้องการความปลอดภัยว่า เป็นความต้องการของมนุษย์ ที่ทุกคนต้องการจะปกป้องและรักษาชีวิตของตนเอง เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยในสังคม (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2548) โดย John Locke มองว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่จะดำเนินชีวิตของตนเอง แต่มนุษย์จะต้องไม่ทำอันตรายต่อชีวิต เสรีภาพของผู้อื่น (ธนภพ น้อยหมื่นไวย, 2562) และ Abraham Maslow กล่าวว่า มนุษย์ต้องการที่จะรักษาชีวิตของตน ทรัพย์สินให้มีความมั่นคงปลอดภัย โดยนักจิตวิทยายอมรับกันว่า คำให้การพยานบุคคลมักมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และไม่ถูกต้องเกิดขึ้นเสมอ ๆ แม้ทั้งที่พยานบุคคลผู้ให้ถ้อยคำนั้นจะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ความจริง บางครั้งถึงกับมีการกล่าวกันว่าไม่มีคำให้การของบุคคลใดที่ต้องการสมบูรณ์ แม้พยานจะรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและจดจำได้อย่างแม่นยำ ก็อาจมีปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้พยานถ่ายทอดหรือเบิกความในข้อเท็จจริงไม่ตรงความจริงที่ตนรู้เห็นมา (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2543) แนวทางปฏิบัติต่อพยานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ต่างกำหนดวิธีคุ้มครองพยานไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยต้องปฏิบัติต่อพยานในลักษณะการจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานขณะเดินทางมาให้ปากคำ การจัดทำตรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ การรายงานสถานะหรือความคืบหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสุขภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน จัดหาชื่อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนเลี้ยงชีพจนกว่าพยานจะสามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยพยานที่จะได้รับความคุ้มครองในคดีอาญา คือ ผู้ที่เป็นพยานเอง ผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยาของพยาน บุพการีหรือ ผู้สืบสันดานของพยาน และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน มาตรการคุ้มครองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ และดำเนินการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรให้แก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะของพยาน การเปลี่ยนชื่อนามสกุล การดำเนินการเพื่อให้พยานมีอาชีพหรือได้รับการศึกษาอบรม รวมถึงการดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น ทั้งนี้ ต้องมีการร้องขอ และ

ต้องได้รับความยินยอมให้มีการคุ้มครองพยานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริระ รัตตานุกุล (2549) พบว่า การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดมาตรการทั่วไปในการไม่เปิดเผยหรือจำกัดการเปิดเผยข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปพรรณ และที่อยู่หรือการกำหนดมาตรการพิเศษในการย้ายไปอยู่ที่อื่น ได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองคล้ายหรือเหมือนกันกับที่อนุสัญญาดังกล่าว โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยยังได้เน้นการจัดให้พยานอยู่ในที่ปลอดภัย ซึ่งก็คล้ายหรือเหมือนกันกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาซึ่งได้เน้นการให้ความคุ้มครองแก่สุขภาพความปลอดภัย และสวัสดิภาพด้วยเช่นกัน สำหรับการกำหนดมาตรการพิเศษในการย้ายไปอยู่ที่อื่น ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาก็ได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองคล้ายหรือเหมือนกันกับที่อนุสัญญากำหนด แต่การกำหนดมาตรการพิเศษอื่น ๆ ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาได้กำหนดขอบเขตในการให้ความคุ้มครองได้กว้างกว่าตามที่อนุสัญญาดังกล่าวกำหนด เช่น กฎหมายทั้งสองได้กำหนดในเรื่องการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียน การจัดหาอาชีพ หรือการให้การศึกษา หรืออื่น ๆ การให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย การดำเนินการวิธีอื่นในการช่วยเหลือ การช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ เป็นต้น

3. แนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่าถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานยังไม่มีหน่วยงานใดกำหนดแนวทางหรือระเบียบเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้ ซึ่งหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานอาจจะปฏิบัติต่อพยานแตกต่างกันไป ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ดังนี้

1) หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน ต่างออก กฎ ระเบียบของหน่วยงานที่กำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อพยานไว้ แต่ก็เป็นกำหนดเพียงแนวทางกว้าง ๆ ไม่เป็นเอกภาพ และไม่มีกำหนดถึงแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ก็ยังไม่มีการกำหนดกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อพยานในการใช้มาตรการคุ้มครองในแต่ละมาตรการไว้ชัดเจน ทำให้การดำเนินการคุ้มครองพยานของแต่ละหน่วยงานเป็นไปอย่างคนละทิศทาง

2) ไม่มีการกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และแนวทางอื่น ๆ ที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเสริมประสิทธิภาพของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งหากพิจารณาถึงมาตรการคุ้มครองพยานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะพบว่า มีมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางบริหารหลายประการที่นำมาใช้เสริมระบบการคุ้มครองพยาน อาทิเช่น การกำหนดให้พนักงานอัยการผู้ทำหน้าที่สอบปากคำพยานสามารถมาเบิกความต่อศาลในฐานะพยานบอกเล่าแทนการนำพยานมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง การสืบพยานลับหลังจำเลย หรือ

การใช้โทรศัพท์นวงจรปิด หรือการประชุมทางจอภาพแทนการสืบพยานในห้องพิจารณาคดีตามปกติ เป็นต้น โดยมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้บางมาตรการประเทศไทยได้นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาของเด็กและเยาวชนซึ่งมีฐานะเปราะบางรองรับให้ดำเนินการได้ แต่ในกระบวนการพิจารณาคดีอื่น ๆ โดยทั่วไปยังไม่มีกฎหมายที่จะให้อำนาจไว้ นอกจากระเบียบปฏิบัติบางลักษณะที่สอดคล้องกับการคุ้มครองพยาน เช่น การจัดห้องชี้ตัวผู้ต้องหา ที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่างก็ได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้อคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ระเบียบปฏิบัติที่จะนำมารองรับมาตรการคุ้มครองพยาน ในกรณีที่พยานเป็นข้าราชการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพยานบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในข้อ 14 ซึ่งกำหนดให้ในการดำเนินการต่าง ๆ ของสำนักงานคุ้มครองพยานและหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน พนักงานเจ้าหน้าที่พึงให้เกียรติแก่พยาน ให้ความจากสุภาพ ปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม คำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ อีกทั้ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ รัศกุ่ม และเคร่งครัด โดยให้พึงตระหนักว่า พยานเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในทางอาชญากรรมก็ตาม ระเบียบดังกล่าวได้กำหนดถึงแนวทางการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาเอาไว้ แต่เป็นเพียงแนวทางกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุถึงวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจนไว้อย่างไร เพียงใดจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน โดยแนวทางปฏิบัติที่เป็นอยู่ในขณะนี้ คือ เจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ กรมการปกครอง กระทรวงกลาโหม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จะปฏิบัติหน้าที่และภารกิจตามระเบียบของหน่วยงานตนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน โดยการปฏิบัติต่อพยานจะเป็นไปในลักษณะของการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของราเมศ พรหมเย็น (2552) พบว่า การปฏิบัติงานด้านคุ้มครองพยานในชั้นพนักงานสืบสวนมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ปัญหาการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา ซึ่งพบว่า มีพยานหลายรายไม่ยินยอมที่จะได้รับความคุ้มครองโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากขาดความมั่นใจในความปลอดภัยที่ได้รับ และพบว่า พนักงานสอบสวนไม่อาจคงไว้ซึ่งความยุติธรรมได้เนื่องจากถูกแทรกแซง ปัญหาการขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน ทำให้การปฏิบัติต่อพยานแต่ละรายมีความแตกต่างกันตามดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

องค์ความรู้ใหม่

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้กำหนดความคุ้มครองความปลอดภัยของพยานไว้ว่า พยานที่จะได้รับความคุ้มครองในคดีอาญา คือ ผู้ที่เป็นพยานเอง ผู้ที่เป็น

สามีหรือภรรยาของพยาน บุพการีหรือ ผู้สืบสันดานของพยาน และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน มาตรการคุ้มครองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งหมายคุ้มครองเฉพาะตัวบุคคลผู้มาเป็นพยานเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้โดยตรง มีเพียงบทบัญญัติตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ว่า ให้มีการจัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป มาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งการประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน หน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการปกครอง กรมราชทัณฑ์กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยการปฏิบัติภารกิจการคุ้มครองพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานอาศัยอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานโดยตรง อาทิ กรมราชทัณฑ์จะรับผิดชอบให้ความคุ้มครองความปลอดภัยพยานที่เป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในการควบคุมของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงกลาโหมจะรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานเฉพาะพยานในคดีอาญาที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารหรือบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร กรมการปกครองจะรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานเฉพาะในคดีอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมเป็นพนักงานสอบสวน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยเฉพาะพยานในคดียาเสพติด สำหรับพยานที่ไม่ประสงค์ขอรับการคุ้มครองจากหน่วยงานดังกล่าว หรือกรณีที่หน่วยงานดังกล่าวข้างต้นไม่สามารถดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยได้ อันเนื่องจากกรอบภารกิจหน้าที่หรือระเบียบของหน่วยงานไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้สามารถดำเนินการได้ ในกรณีนี้สำนักงานคุ้มครองพยานจะเป็นหน่วยงานที่จะเข้าดำเนินการให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน จากที่กล่าวมาข้างต้น กระทรวงยุติธรรมได้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2550 ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานการคุ้มครองพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ซึ่งระเบียบดังกล่าวได้กำหนดเรื่องการคุ้มครองพยาน วิธีการคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม การสิ้นสุดการให้ความคุ้มครอง โดยในหมวด 3 การปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยาน ข้อ 14 ได้กำหนดไว้ว่า “การดำเนินการต่าง ๆ ของสำนักงานคุ้มครองพยาน และหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานพึงให้เกียรติแก่พยาน ให้ความจากสุภาพ ปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม คำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ” เท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดถึงแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติต่อพยานเป็นอย่างไร ไม่ปรากฏสาระสำคัญที่ชัดเจน ซึ่งหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานต่างออกระเบียบเพื่อบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน กรณีจึงอาจ

เกิดปัญหาในทางปฏิบัติขึ้นได้ เช่น การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อพยานที่เป็นเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือ พยานในคดีที่มีลักษณะความรุนแรงแห่งคดีแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติต่อพยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาของสำนักงานคุ้มครองพยานและหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานเป็นไปอย่างเหมาะสมเป็นมาตรฐานเดียวกัน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรม และบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ผู้วิจัยจึงเสนอให้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ. ขึ้น โดยมีเนื้อหาและรายละเอียด ดังนี้ หมวด 1 บททั่วไป เป็นการปฏิบัติต่อพยาน โดยเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ รัศกุ่ม และเคร่งครัด โดยตระหนักว่าพยานบุคคลมีความสำคัญยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในอรรถคดี/ต้องแจ้งให้พยานทราบถึงสิทธิและหน้าที่ วิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการปฏิบัติคุ้มครองพยาน/ฟังปฏิบัติต่อพยานด้วยความสุภาพ โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม/อำนวยความสะดวกแก่พยานเพื่อให้เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย หมวด 2 หลักพื้นฐานในการปฏิบัติต่อพยาน เป็นการกำหนดการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ฟังปฏิบัติต่อพยาน โดยตระหนักในหน้าที่ เคารพสิทธิและเสรีภาพของพยาน/ยกย่องและให้เกียรติพยาน รวมถึงละเว้นการกระทำต่าง ๆ เช่นการพูดให้พยานรู้สึกท้อแท้ใจ ชักจูงหรือโน้มน้าวใจพยาน เพื่อให้การหรือไม่ให้การใด ๆ หมวด 3 การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในกระบวนการยื่นคำร้องขอคุ้มครองความปลอดภัย เป็นการกำหนดการปฏิบัติต่อพยานในกรณีต่าง ๆ โดยให้มีห้องรับรองพยานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร/ให้ความช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมวด 4 การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานระหว่างอยู่ในกระบวนการคุ้มครองความปลอดภัย โดยการจัดหาสถานที่ปลอดภัย คำนึงถึงหลักความเชื่อทางศาสนาที่พยานนับถือ หรือจัดหาให้เหมาะสมและสะดวกต่อการปฏิบัติตามหลักศาสนานั้น ๆ ในกรณีที่พยานเป็นหญิง จัดหาสถานที่ปลอดภัยให้เหมาะสม และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นหญิงด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเป็นอย่างอื่น/ในกรณีที่พยานเป็นเด็ก ฟังจัดหาสถานที่ปลอดภัยหรืออาจจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยและสภาพของเด็กแต่ละคน/ในกรณีที่พยานซึ่งเป็นคนพิการ ฟังจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับคนพิการหรือการช่วยเหลือให้เข้าถึงสิทธิในการดูแลคนพิการหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพ ตลอดจนการส่งเสริมให้สามารถประกอบอาชีพได้ตามสมควร/ในกรณีพยานมีความจำเป็นต้องติดต่อญาติหรือบุคคลอื่น จัดให้มีการติดต่อได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นแล้วแต่กรณี/เจ้าหน้าที่อาจแจ้งให้พนักงานสอบสวนยื่นคำร้องขอต่อพนักงานอัยการในการขอสืบพยานล่วงหน้า หรือสืบพยานก่อนฟ้อง หรือให้นำมาตรการอื่นทางกฎหมายมาใช้บังคับเพื่อสนับสนุนมาตรการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพ หมวด 5 การติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน เป็นการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความปลอดภัย โดยเจ้าหน้าที่พึงสังเกตพฤติกรรมและประเมินสุขภาพจิตเบื้องต้น โดยบันทึกผลการประเมินและรายงานให้ผู้บังคับบัญชา

ทราบอย่างต่อเนื่อง/ภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ควรติดตามสอบถามถึง การดำเนินชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของพยาน หากพบว่าพยานต้องการความช่วยเหลือให้ สำนักงานคุ้มครองพยานประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือพยานต่อไป หรือกรณี พบว่าพยานยังมีพฤติการณ์ความปลอดภัย สำนักงานคุ้มครองพยานอาจพิจารณาให้พยานกลับ เข้ารับการคุ้มครองความปลอดภัยได้อีก และสำนักงานคุ้มครองพยานพึงติดตามและประเมินผลการ คุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความ ปลอดภัย เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน โดยหน่วยงานที่มีภารกิจ เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานร่วมกันกำหนดรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน และประสาน การปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546
2. ควรจัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงานที่เป็นหลักสูตรกลางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อ พยาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่มี ภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานให้เป็นไปในทิศทางหรือมาตรฐานเดียวกัน
3. ควรจัดให้มีการศึกษาระบบการติดตามและประเมินผล หรือช่วยเหลือดูแล พยานภายหลังการสิ้นสุดการคุ้มครองพยาน หรือกรณีพบว่าพยานยังมีพฤติการณ์ความปลอดภัย อาจพิจารณาให้พยานกลับเข้ารับการคุ้มครองความปลอดภัยได้อีก เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในระบบ การคุ้มครองพยาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานใน คดีอาญา พ.ศ. และให้มีผลบังคับใช้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน
2. จัดให้มีการฝึกอบรมหลักสูตรการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน เพื่อสร้าง มาตรฐานและพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานปฏิบัติงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ
3. ให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน เป็นการติดตาม และประเมินผลการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุด การคุ้มครองความปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2548). *แนวความคิดว่าด้วยรัฐ (ตอนที่ 1)*. เข้าถึงได้จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=295>
- เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- คณิต ญ นคร. (2558). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

- คณิต ฌ นคร. (2560). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธนภพ น้อยหมื่นไวย. (2562). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาระหว่างพิจารณาคดีต่อศาล*. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ธานี วรภัทร์. (2558). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ราเมศ พรหมเย็น. (2552). *ปัญหาการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญา ศึกษากรณี: การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- วีระพงษ์ บุญโยภาส และคณะ. (2551). *แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญาในระหว่างที่พยานอยู่ในการคุ้มครองความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาพ.ศ. 2546*. (รายงานการวิจัย). คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิระ รัตตานุกูล. (2549). *การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์การ ค.ศ. 2000*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

